

DEMOKRATIJA I LJUDSKA PRAVA

VANREDNO STANJE I PANDEMIJA

Analiza ustavnog okvira

Dr Gojko Pavlović
aprila 2020.

U Bosni i Hercegovini ljudska prava su najčešće floskula koja se često koristi u dnevopolitičke svrhe, bez razumijevanja stvarnog značenja tog pojma, a posebno bez izgrađene svijesti o efektivnim mehanizmima kojima se ona štite.

U procesima eventualnih ustavnih promjena neophodno je na adekvatan i precizan način regulisati pitanje funkcionisanja u uslovima vanrednog stanja. Sve evropske države su ustavno odredile koji organ države i u kojim uslovima može proglašiti vanredno stanje.

Bosna i Hercegovina ako želi suspendovati određena ljudska prava onda mora ispoštovati i određene uslove, između ostalih i informisati Generalnog sekretara Savjeta Evrope o preduzetim mjerama.

DEMOKRATIJA I LJUDSKA PRAVA

VANREDNO STANJE I PANDEMIJA

Analiza ustavnog okvira

Dr Gojko Pavlović
aprila 2020.

Sadržaj

Sažetak	2
1 UVODNA RAZMATRANJA	3
2 MEĐUNARODNE OBAVEZE DRŽAVA PRILIKOM ODSTUPANJA OD LJUDSKIH PRAVA U VANREDNOM STANJU	5
3 USTAVNA POZICIJA LJUDSKIH PRAVA I EVROPSKE KONVENCIJE U PRAVNOM PORETKU BOSNE I HERCEGOVINE	8
4 PRAVNI OKVIRI ZA ODSTUPANJE OD LJUDSKIH PRAVA U BOSNI I HERCEGOVINI	10
5 ZAKLJUČNA RAZMATRANJA	12
LITERATURA	13

Sažetak

Ljudska prava imaju određenu dijalektičku ulogu u životu države i pojedinca, tj. ona treba da pomire efikasnost državne vlasti, s odbranom od iste te vlasti. S jedne strane, država je jemac ljudskih prava i obezbeđuje institucionalni okvir za njihovu zaštitu, dok s druge strane, država odnosno njeni organi su upravo oni koji najčešće ugrožavaju pojedina prava pojedinaca.

Ključni elemenat ustavnog poretka u Bosni i Hercegovini jesu upravo ljudska prava i njihova zaštita. Član II Ustava Bosne i Hercegovine, kao i Aneks I na Ustav Bosne i Hercegovine navode impozantnu listu ljudskih prava i međunarodnih instrumenata koja se imaju primjenjivati u Bosni i Hercegovini. Međutim, danas u Bosni i Hercegovini ljudska prava su najčešće floskula koja se veoma često koristi u dnevopolitičke svrhe, bez razumijevanja stvarnog značenja tog pojma, a posebno bez izgrađene svijesti o efektivnim mehanizmima kojima se ona štite.

Istovremeno, Ustav Bosne i Hercegovine uopšte ne sadrži odredbe o derogaciji ljudskih prava, kao ni odredbe o vanrednom stanju.

Sa druge strane, najvažniji međunarodni dokumenti o ljudskim pravima propisuju mogućnost kojom se pojedina prava i slobode mogu privremeno opozvati. Međutim, privremeno opozivanje, odnosno odstupanje od ljudskih prava se uvodi samo u najtežim situacijama (radi se o ratnom i vanrednom stanju) i može da traje samo do okončanja tih situacija.

Zbog toga je opšti cilj ove analize da ukaže na određene specifičnosti u odnosu na mogućnosti derogacije ljudskih prava u Bosni i Hercegovini, a koje proističu iz obaveze direktnе primjene Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda u Bosni i Hercegovini.

Takođe, poseban cilj jeste da se ukaže na smisao ličnih prava, odnosno sloboda, a koji leži u ograničavanju moći državnih organa do granice iza koje počinje pravno zaštićen prostor od uplitanja tih istih organa, ali i trećih lica, odnosno zahtjev da svaka takva radnja mora biti zasnovana na ustavu i zakonu. Iako Ustav Bosne i Hercegovine ne sadrži odredbe o uvođenju vanrednog stanja, ovakve odredbe postoje u pravnom poretku u Bosni i Hercegovini, tj. propisane su Ustavom Republike Srpske, kao i Zakonom o odbrani BiH.

1

UVODNA RAZMATRANJA

Danas se stepen demokratizacije jednog društva mjeri u odnosu na postojanje tri vrijednosti, a to su postojanje demokratskih institucija, vladavina prava i poštovanje ljudskih prava. Ljudska prava i njihovo poštovanje su pri tome najveća vrijednost. Ovo iz razloga što se ostale dvije vrijednosti upravo procjenjuju u odnosu na stepen stvarne zaštite ljudskih prava.

Ideja o ljudskim pravima se može pratiti na dva paralelna nivoa, i to na teorijskom, kroz djela filozofa, pravnih i političkih misilaca, kao i na nivou konkretnih pravnih akata relevantnih za razvoj ljudskih prava. Idejno gledano ljudska prava potiču iz teorije prirodnog prava¹, ali su se sve do XVIII vijeka ljudska prava svodila na privilegije koje su bile garantovane pojedinim staležima.² Tek se u doba velikih građanskih revolucija³ vrši konstitucionalizacija ljudskih prava⁴, a period između dva svjetska rata, a naročito poslije Drugog svjetskog rata, predstavlja vrijeme u kome dolazi do procesa njihove internacionalizacije, te na koncu i do procesa

1 Vidjeti: Finis, Dž., Prirodno pravo, CID, Podgorica, 2005, str. 33.

2 Puni razvoj škole prirodnog prava vezan je za radove Huga Grotiusa, Kristijana Volfa, Tomasa Hobsa, Džona Loka i drugih pisaca XVII i XVIII vijeka, a u njihovo osnovi stoji težnja da se uspostavi jedno područje slobode ljudi u koje se država ne može miješati, te da se na taj način postave ograničenja državnoj vlasti. Vidjeti šire: Pavlović, G., Bezbjednosna funkcija države i zaštita ljudskih prava, Doktorska disertacija, Pravni fakultet Univerziteta Union, Beograd, 2015, str. 128.

3 Prava koja su predviđena Deklaracijom nezavisnosti (1776) i Deklaracijom prava čovjeka i građanina (1789) inspirisana su prirodnopravnim shvatanjima. „Ova prirodna prava, obuhvaćena u Lokovskoj formuli „život, sloboda i svojina“ (kasnije proširena tako da uključe i potragu za srećom), bila su široko povezana sa zaštitom individualne ličnosti od vladine moći“. Fridrik, K., Konstitucionalna demokratija, CID, Podgorica, 2005, str. 143.

4 Proces tzv. konstitucionalizacije ljudskih prava, odnosno njihovog unošenja u ustave započinje gotovo istovremeno na američkom kontinentu, i to 1791. godine stupanjem na snagu deset ranije predloženih amandmana na Ustav Sjedinjenih Država iz 1787. godine (Bill of Rights), i na evropskom kontinentu, tačnije u Francuskoj usvajanjem prvog Ustava iz 1791. godine, koji u potpunosti preuzeo Deklaraciju od 1789. godine kao svoj uvodni dio i čak proširio pojedinim pravima koja se u deklaraciji ne pomenu. Nadalje su tokom XIX vijeka ljudska prava unijeta u većinu tadašnjih ustava evropskih država (Švedski Ustav iz 1809. godine, Norveški Ustav iz 1814. godine, Španski Ustav iz 1812. godine, Srpski Ustav iz 1835. godine). Ovim putem se pojedinačno preobražava od podanika u građanina, a ljudska prava postaju pravna kategorija i pravno sredstvo za ograničavanje moći državne vlasti.

univerzalizacije, tj. svjetskog prostiranja ljudskih prava⁵. Osnovni principi na kojima se temelje ljudska prava jesu poštovanje ljudskog dostojanstva, univerzalnost, neotuđivost i jednakost.

Međutim, nije svako pravo – ljudsko pravo. Na primjer, objektivno pravo, mada čini skup pravila po kojima se ljudi imaju vladati, ne spada u kategoriju ljudskih prava. Objektivno (pozitivno) pravo stvara država ili međunarodna zajednica, što znači da toga prava ima ili nema u mjeri u kojoj to njegovi tvorci odrede. Subjektivna prava, koja počivaju na normi objektivnog prava, takođe, nisu isto što i ljudska prava. Kako god se ona konkretno iskazivala, i ta prava potiču od zakonodavca i zavise od njegove volje⁶. Ovo znači da se krug subjektivnih prava koja uživaju građani razlikuje među državama, a s obzirom na razlike u njihovim pravnim sistemima. Takođe, postoje različite podjele subjektivnih prava, ali za svako od njih je svojstveno da potiču od države i njenih nadležnih organa. Država može da propisuje, ograničava, uslovljava, pa čak i da ukida ovakva prava.

S tim u vezi, S. Gajin ističe da se pod katalogom prava podrazumijeva određena vrsta liste prava i sloboda koja je po pravilu sadržana, odnosno potiče od međunarodnih konvencija i drugih međunarodnih akata, ali da razvijene liste ljudskih prava sadrže i domaći izvori prava, a prije svega ustavni tekstovi, ali i posebni zakonski tekstovi, kao na primjer procesni zakoni koji uređuju pravni položaj lica koja se nalaze u postupku pred organom javne vlasti. Karakteristično je da sve ove liste, bilo da potiču iz međunarodnog prava ili iz ustava i drugih domaćih propisa, tek zajedno određuju sadržinu pozitivnopravnog kataloga ljudskih prava u jednoj državi⁷.

Međutim, ako bi sva prava koja čovjek uživa bila ovakve prirode, onda bi čovjek bio potpuno potčinjen državi,

5 Milosavljević, B., Uvod u teoriju ustavnog prava, Pravni fakultet Univerziteta Union i Javno preduzeće Službeni glasnik, Beograd, 2011, str. 34.

6 Radonjić, R., Demokratija, Podgorica, Centar za građansko obrazovanje, 2004, str. 173.

7 Gajin, S., Ljudska prava, Pravno-sistemska okvir, Beograd, Pravni fakultet Univerziteta Union, Centar za unapređivanje pravnih studija, Institut za uporedno pravo, 2011, str.

odnosno čovjek ne bi bio građanin nego obični podanik. Otuda se, prema stavovima pojedinih autora ljudskim pravima mogu smatrati samo ona subjektivna prava „koja se ne duguju državi i njenoj volji, već ih ljudsko biće ima samim tim što je ljudsko biće, dakle, nezavisno od države i bez države“.⁸

Kako ističe N. Bobio „čovjek, tj. svi ljudi bez izuzetaka posjeduju po prirodi i time nezavisno od svoje volje, a naročito volje jednog ili nekolicine drugih, određena temeljna prava kakva su prava na život, slobodu, sigurnost i sreću“⁹. Ljudska prava su, prema tome, ona prava koja ima svako ljudsko biće.

Njih ne dodjeljuje pojedincu država, već su to prava koja svako ima po svom rođenju. Ona su postojala i prije države, pa ih pojedinac njoj ne duguje i ona ih mora poštovati¹⁰. Slično navodi J. Hasanbegović: „Bez ljudskih prava nema ni građanina – postoji samo Untertan (što je nemačka reč za podanika, preciznija od engleske reči subject). Bez ljudskih prava, nema ni savremene demokratije, ni modernog ustava ili konstitucionalizma, niti pravne države shvaćene kao vladavina prava“¹¹.

Zbog toga među subjektivnim pravima postoje prava koja ne zavise od dobre volje ili trenutnih potreba države, nego ih čovjek ima samim tim što je ljudsko biće. Ova prava zovemo ljudskim pravima. Norberto Bobio, s tim u vezi naglašava da „država, ili još konkretnije, oni koji u određenom periodu imaju legitimnu moć da prinude na pokoravanje njihovim komandama, moraju poštovati ova prava, tj. ne smeju da ih krše i moraju postojati jemstva protiv svake moguće povrede ovih prava od strane drugog“.¹²

Istovremeno, postoje mnogobrojne klasifikacije ljudskih prava¹³, a čini se da je najzastupljenija ona koja prema

vremenu nastanka ljudska prava kategorije u tri generacije¹⁴. Tako je francuski teoretičar Karel Vasak inspirisan osnovnim principima na kojima je zasnovana Francuska revolucija, sa stanovišta vremenskog nastanka, ljudska prava razvrstao u tri generacije: prva generacija – lična i politička prava (sloboda); druga generacija – ekonomski, socijalni i kulturni prava (jednakost) i treća generacija – prava solidarnosti (bratstvo).

Najveći broj ljudskih prava usmjeren je isključivo prema državi. Od države se traži uzdržavanje od miješanja u privatne svrhe čovjeka ili se od nje traži neko konkretno djelovanje ili ponašanje¹⁵. Obaveza države da se uzdržava karakteristična je za građanska i politička prava, a da bude aktivna za ekonomski i socijalni prava.

⁸ Dimitrijević, V., Paunović, M., Đerić, V., Ljudska prava, Beograd, Beogradski centar za ljudska prava, 1997, str. 26

⁹ Bobio, N., Liberalizam i demokratija, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1995, str. 23.

¹⁰ Milosavljević, B., Popović, D., Ustavno pravo, Treće izmenjeno i dopunjeno izdanje, Pravni fakultet Univerziteta Union i Javno preduzeće Službeni glasnik, Beograd, 2009, str. 141.

¹¹ J. Hasanbegović, Kultura i/ili ideologija ljudskih prava – retorika i realnost, Anal Pravnog fakulteta u Beogradu, godina LVII, 4/2009, str. 82.

¹² Bobio, N., Liberalizam i demokratija, op.cit., str. 23.

¹³ Međutim, ima autora koji ne prihvataju podjele ljudskih prava, pogotovo ne između građanskih i političkih prava, na jednoj strani, i ekonomskih i socijalnih prava, na drugoj strani. Jedan od tih autora je i F. Prezetačnik, koji kaže: „Takva formalna podela u dva različita pravna instrumenta je veštačka, jer je ljudski personalitet nedeljiv. Pravo na život je primarno, bazično ljudsko pravo, iz koga sva ostala ljudska prava proizilaze. Sledeće bazično ljudsko pravo je pravo na slobodu i bezbednost ličnosti. Nadalje, sledi pravo na obrazovanje, koje omogućava svakom pojedincu da se sposobi za rad i učeće u političkom i društvenom životu. Sledeće je pravo na rad, koje uključuje mogućnost obezbeđenja egzistencije, na osnovu slobodno izabranog i prihvaćenog radnog mesta. Za uživanje ovih, ali i ostalih prava, svakom pojedincu se mora garantovati odgovarajuća zdravstvena zaštita“. Prema: N. Vučinić, Osnovi ljudskih prava i sloboda, Podgorica, 2001, str. 182.

¹⁴ Vidjeti: Weston, B., Human rights, Human Rights Quarterly, Vol. 6, No. 3, 1984, pp. 257.–283.

¹⁵ Uporedi: Finis, DŽ., Prirodno pravo, op.cit., str.211; Radonjić, R., Demokratija, op.cit., str. 174–175.

2

MEĐUNARODNE OBAVEZE DRŽAVA PRILIKOM ODSTUPANJA OD LJUDSKIH PRAVA U VANREDNOM STANJU

Sve do polovine XX vijeka, odnosno do osnivanja Ujedinjenih nacija, na pitanje o priznavanju i uživanju pojedinih ljudskih prava gledalo se prevashodno kao na unutrašnju stvar država. Tek je u preambuli Povelje UN, koja je usvojena 1945. godine, a nakon svjetskih ratova, ponovno potvrđena vjera u osnovna prava čovjeka, dostojanstvo i vrijednost ljudske ličnosti. Istovremeno, postepeno i uz znatne teškoće stvaran je i sistem međunarodne zaštite prava i to najviše kroz organe i ugovorna tijela instrumenata donesenih od strane Ujedinjenih nacija¹⁶i Savjeta Evrope¹⁷.¹⁸

I pored toga, najvažniji međunarodni i regionalni dokumenti o ljudskim pravima propisuju mogućnost kojom se pojedina prava i slobode mogu privremeno opozvati. Privremeno opozivanje, odnosno odstupanje od ljudskih prava ima drugačiji karakter od ograničenja po tome što se uvodi samo u najtežim situacijama (radi se o ratnom i vanrednom stanju) i može da traje samo do okončanja tih situacija¹⁹. Za ove „najteže situacije“ Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima koristi složenicu „u slučaju da izuzetna opšta opasnost ugrozi opstanak nacije“ (član 4), dok su prema Evropskoj konvenciji odstupanja moguća kada se radi „o ratu ili drugoj javnoj opasnosti koja prijeti opstanku nacije“ (član 15).

Prije odstupanja od ljudskih prava i osnovnih sloboda, prema članu 4 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, nalaže se obaveza državama da takva stanja proglose zvaničnim putem, kao i da o tome odmah obavijeste generalnog sekretara Ujedinjenih nacija, svakako uz obavezu

novođenja ljudskih prava od kojih se odstupa i razloga za odstupanje. Ista obaveza postoji i prilikom okončanja odstupanja. Slične obaveze za države predviđa i Evropska konvencija (član 15), s tim što se obavještenja podnose Generalnom sekretaru Savjeta Evrope.²⁰

Tim u vezi, u martu i aprilu 2020. godine, nekoliko evropskih država²¹ pogodenih COVID-19 zdravstvenom krizom su obavijestile Generalni sekretarijat Savjeta Evrope o svojoj odluci vezanoj za korišćenje člana 15 Evropske konvencije. Tako je, na primjer, Predsjednik Rumunije 16.03.2020. godine donio Uredbu o proglašenju vanrednog stanja na teritoriji Rumunije²², a o čemu je odmah, odnosno nakon zvaničnog objavljivanja i stupanja na snagu Uredbe stalna delegacija Rumunije pri Savjetu Evrope, u skladu sa članom 15 obavijestila Generalni sekretarijat Savjeta Evrope o tome. U obavještenju koje dostavljeno uz Uredbu se navodi da je vanredno stanje proglašeno za period od 30 dana, a u samoj uredbi se naglašava da će se s ciljem sprečavanja širenja COVID-19, kao i radi upravljanja posljedicama proglašene epidemiološke situacije, tokom trajanja vanrednog stanja odstupiti od čak osam prava, a to su: a) sloboda kretanja, b) pravo na intimni, porodični i privatni život; c) nepovredivost doma; d) pravo na obrazovanje; e) sloboda okupljanja; f) pravo privatne svojine; g) pravo na štrajk; h) ekonomski slobode. Takođe, kao Aneksi Uredbe navedeno je nekoliko mjera prvog zahvata koje će se provesti u različitim sektorima društva, sa odgovornim organima za njihovo sprovođenje.

Prema tome, za odstupanje je potrebna odluka nadležnog državnog organa. Ovo pravo obično pripada parlamentu, a kada on nije u mogućnosti da se sastane, odluku najčešće

16 Najvažniji, tj. osnovni međunarodni dokumenti o ljudskim pravima, nastali u okviru UN, su: Univerzalna deklaracija o pravima čovjeka iz 1948. godine, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima iz 1966. godine, sa dodatnim protokolima (ukupno 2 protokola) i Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima iz 1966. godine.

17 Najvažniji izvor prava o ljudskim pravima u evropskom poretku jeste Evropska konvencija o ljudskim pravima iz 1950. godine, usvojena od strane Savjeta Evrope, kao i njeni dodatni protokoli.

18 O međunarodnim i unutrašnjim mehanizmima zaštite ljudskih prava, vidjeti: Pavlović, G., Bezbjednosna funkcija države i zaštita ljudskih prava, op. cit., str.153–161.

19 Uporedi: Mitrović, Lj., Grbić Pavlović, N., Pavlović, G., Derogiranje ljudskih prava u vanrednom stanju – slučaj Bosne i Hercegovine, PRAVNI VJEŠNIK, god. 32 br. 3-4, 2016, str. 201–211.

20 Dimitrijević, V., Popović, D., Papić, T., Petrović, V., Međunarodno pravo ljudskih prava, Drugo izdanje, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 2007, str. 129.

21 Države koje su obavijestile Generalni sekretarijat Savjeta Evrope o aktivirajući člana 15. Evropske konvencije su: Litvanija (16.03.2020.g.), Rumunija (18.03.2020.g.), Armenija (19.03.2020.g.), Republika Moldavija (19.03.2020.g.), Estonija (20.03.2020.g.), Gruzija (23.03.2020.g.), Albanija (31.03.2020.g.), Sjeverna Makedonija (01.04.2020.g.) i Srbija (06.04.2020.g.).

22 Vidjeti: The President of Romania, Decree On the establishment of the state of emergency in the territory of Romania, Official Gazette of Romania, Part I, No. 212/16.03.2020. Dostupno na: <https://rm.coe.int/09000016809cee30/>, pristup 08.04.2020.

donosi organ izvršne vlasti.²³ Tek nakon što je donesena odluka moguće je propisati prava od kojih se odstupa, a potom i mјere kojima se odstupa od pojedinih prava. Na ovaj način se države nalaze pod izvjesnim međunarodnim nadzorom.

Istovremeno postoji obaveza da država koja odstupa od pojedinih prava "mora da pokaže: (1) da postoji izvanredna i opasna situacija i (2) da su mјere koje time uvodi stvarno neophodne"²⁴. Iz navedenog proizilazi da se mora voditi računa o proporcionalnosti uvedenih mјera i cilja koji se želi tim mјerama postići.

Pri tome, treba naglasiti da postoje razlike u poimanju vanrednog stanja u zemljama kontinentalnog i anglosaksonskog prava. Dok ove prve zemlje vanredno stanje vide kao odgovor na javnu opasnost koja ugrožava postojanje same države, ove druge posmatraju vanredno stanje kroz mogućnosti narušavanja vladavine prava i ugrožavanja postojećeg društvenog sistema²⁵. Davanje široke diskrecije organima koji treba da reaguju, predstavlja istovremeno i opasnost od moguće zloupotrebe ovlašćenja.

Upravo zbog činjenice da je pojam vanrednog stanja najčešće neodređen i uopšten često se za njegovo određivanje koriste i različiti i uopšteni izrazi poput opsadno stanje, stanje nužde ili stanje neposredne javne opasnosti i sl. Ovo ima za cilj da ostavi prostor za obuhvatanje različitih situacija koje mogu ugroziti opstanak države i njenih građana, kao što su oružane pobune, terorizam, državni udari, neredi velikih razmjera, prirodne katastrofe i drugo.²⁶

Tako je na primjer poslije terorističkih napada u SAD, 11. septembra 2001. godine, u pojedinim zemljama došla do izraza težnja pribjegavanja vanrednim mјerama. S tim u vezi je tadašnji Komesar za ljudska prava Savjeta Evrope (Alvaro Hil-Robles) upozorio na opasnost od širenja prakse vanrednih mјera, te ukazao na to da sama činjenica povećanja opšte opasnosti od terorizma ne predstavlja dovoljno opravdanje za odstupanje od primjene odredaba Evropske konvencije o ljudskim pravima, već da je potrebno pri uvođenju vanrednih mјera dokazati postojanje konkretne opasnosti.²⁷

Zbog toga pojedini autori²⁸ uvođenje vanrednog stanja smatraju tragičnom dilemom za demokratska društva, koja neminovno proizvodi tenzije između demokratskih vrijednosti, s jedne strane, i neophodnosti odgovora na stanje nužde, s druge strane.

²³ Milosavljević, B., Uvod u teoriju ustavnog prava, op. cit., str. 42 i 192.

²⁴ Dimitrijević, V., et. al., Međunarodno pravo ljudskih prava, op. cit., str. 132.

²⁵ Vidjeti: Agamben, G., State of Exception, Chicago-London, University of Chicago Press, 2005, p. 2.

²⁶ Milosavljević, B., Popović, D., Ustavno pravo, op.cit., str. 174.-175.

²⁷ Popović, D., Evropsko pravo ljudskih prava, op. cit., str. 35.

²⁸ Vidjeti: Gross, O., Aoláin, F., Law in Times of Crisis: Emergency Powers in Theory and Practice, Cambridge, Cambridge University Press, 2006, p. 7.

Upravo zbog neodređenosti pojma vanrednog stanja i široko datih mogućnosti da pojedine države proizvoljno proglose takvo stanje i suspenduju ljudska prava i osnovne slobode, Evropski sud za ljudska prava i Evropska komisija za ljudska prava utvrdili su određena mјerila kao međunarodno prihvatljive razloge za proglašenje vanrednog stanja.

S tim u vezi, da bi proglašenje vanrednog stanja bilo prihvatljivo opasnost mora biti izuzetna, neposredna, da prijeti čitavoj državi i da ugrožava organizovani život u konkretnoj državi. Svrha proglašenja vanrednog stanja, u svakom slučaju, treba da bude legitimna, a ona će biti legitimna samo onda kada cilj njegovog proglašenja nije sračunat na uvođenje diktature ili kršenje ljudskih prava, već na oticanje ozbiljnih opasnosti i brzi povratak zemlje ka normalnom funkcionisanju ustavnog sistema i punom uživanju ljudskih prava i osnovnih sloboda.²⁹

Prema praksi Evropskog suda, vanredno stanje se može proglašiti ako postoji kombinacija nekih od sljedećih uslova³⁰:

- prisustvo tajne vojske na teritoriji države, uključene u neustavne aktivnosti i koja za ostvarivanje svojih ciljeva koristi nasilje;
- djelovanje takve vojske i izvan teritorije države, a koje ugrožava odnose sa susjednom državom;
- stalno i alarmantno povećanje terorističkih aktivnosti;
- javna opasnost mora biti stvarna i neposredna;
- efekti javne opasnosti moraju se odnositi na cijelu naciju;
- mora biti pod prijetnjom nastavak organizovanog života nacije;
- kriza ili opasnost moraju biti izuzetne, u smislu da normalne mјere ili ograničenja, koje Evropska konvencija dozvoljava u cilju održavanja javne bezbjednosti, zdravlja ili reda, jednostavno nisu adekvatne.

Pri tome, postoje još i zahtjevi koji se tiču ograničenog trajanja mјera odstupanja, kao i prava od kojih se ne može odstupiti.

Tako, Evropska konvencija taksativno navodi ljudska prava od kojih se ne može odstupiti u vrijeme vanrednog stanja³¹, a to

²⁹ Milosavljević, B., Uvod u teoriju ustavnog prava, op. cit., str. 192; Milosavljević, B., Popović, D., Ustavno pravo, op.cit., str. 175.

³⁰ Vidjeti: Gomien, D., Kratak vodič kroz Evropsku konvenciju o ljudskim pravima, 3. izdanje, Savjet Evrope, Sarajevo, 2005, str. 172–173; Dijk van P., Hoof van G.J.H., Teorija i praksa Evropske konvencije o ljudskim pravima, Treće izdanje, Muller, Fond otvoreno društvo BiH, Sarajevo, 2001, str. 694–695.

³¹ Prema Međunarodnom paktu to su sledeća prava: pravo na život (član 6), zabrana torture (član 7), zabrana ropstva i potčinjanja (član 8), zabrana zatvaranja zbog nemogućnosti ispunjenja ugovorne obaveze, tzv. dužničko ropstvo (član 11), načelo legaliteta u krivičnom pravu (član 15), pravo na pravni subjektivitet (član 16) i pravo na slobodu misli, savjesti i vjeroispovjeti (član 18).

su slijedeća prava³²: pravo na život (član 2), zabrana mučenja (član 3), zabrana ropstva i prinudnog rada (član 4), kažnjavanje samo na osnovu zakona, tj. načelo legaliteta (član 7), zabrana izricanja smrtne kazne u miru (član 1, Protokola 6), zabrana ponovnog suđenja licima već osuđenim ili oslobođenim povodom istog krivičnog djela (ne bis in idem) (član 4, Protokola 7), zabrana izricanja smrtne kazne u svim slučajevima (član 1, Protokola 13). Ova prava nazivaju se još neprikosnenim, odnosno absolutno zaštićenim ljudskim pravima.

32 Uporedi: Popović, D., Evropsko pravo ljudskih prava, Beograd, JP Službeni glasnik, 2012.

3

USTAVNA POZICIJA LJUDSKIH PRAVA I EVROPSKE KONVENCIJE U PRAVnom PORETku BOSNE I HERCEGOVINE

Ustavom Bosne i Hercegovine³³ propisano je da će Bosna i Hercegovina i oba njena entiteta obezbijediti najviši nivo međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda. Već u samoj Preambuli se naglasak stavlja na osnovne ljudske vrijednosti kao što su ljudsko dostojanstvo, sloboda i jednakost, mir, pravda, tolerancija i pomirenje. Pored toga, u Preambuli se poziva na ciljeve i načela Povelje Ujedinjenih naroda, Opštu deklaraciju o ljudskim pravima, kao i druge instrumente ljudskih prava. Prema tome, nesporno je da je Ustav Bosne i Hercegovine uobličen tako da se u Bosni i Hercegovini obezbijedi zaštita individualnih i kolektivnih prava saglasno svim instrumentima o pravima i slobodama primjenjenim demokratskom svijetu.³⁴

Sadržajno posmatrano, odredbe člana II Ustava se u cijelosti odnose na ljudska prava i osnovne slobode. Naime, odredbe ovog člana sadrže listu prava i sloboda koje garantuje Ustav Bosne i Hercegovine. Tako, sva lica na teritoriji Bosne i Hercegovine uživaju slijedeća prava i osnovne slobode: pravo na život; pravo da ne budu podvrgnuti mučenju ili nehumanom i ponižavajućem postupku ili kazni; pravo da ne budu držana u ropstvu ili potčinjenosti ili na prinudnom ili obaveznom radu; pravo na ličnu slobodu i bezbjednost; pravo na pravičan postupak u građanskim i krivičnim stvarima i druga prava u vezi s krivičnim postupkom; pravo na privatni i porodični život, dom i prepisku; slobodu misli, savjesti i vjeroispovijesti; slobodu izražavanja; slobodu mirnog okupljanja i slobodu udruživanja; pravo na brak i zasnivanje porodice; pravo na imovinu; pravo na obrazovanje i pravo na slobodu kretanja i prebivališta.

Takođe, u ustavima entiteta³⁵, kao i Statutom Brčko distrikta

33 Ustav Bosne i Hercegovine (Aneks IV Opšteg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i "Sl. glasnik BiH", br. 25/2009 - Amandman I). Ustav BiH je samo jedan od aneksa Dejtonskog mirovnog sporazuma (zvanični naziv: "The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina - Opšti okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini"). Stvoren je kao dio mirovnog paketa dogovorenog u Dejtonu u novembru 1995. godine,. Dostupno na: http://www.parlament.ba/vazniji_propisi/Ustav_BiH/_S.pdf

34 Mitrović, Lj., Uloga ustavnog suda u zaštiti i kontroli ustavnosti, Pravni fakultet Univerziteta Union, Beograd, 2005, str. 127.

35 Ustav Republike Srpske, ("Sl. glasnik RS", br. 21/1992 - prečišćen tekst, 28/1994 - Amandmani XXVI-XLIII, 8/1996 - Amandmani XLIV-LI, 13/1996 - Amandman LII, 15/1996 - ispr., 16/1996 -

Bosne i Hercegovine³⁶ predviđene su liste ljudskih prava koje se imaju primjenjivati na njihovoj teritoriji, uključujući pored nabrojanih još i ekonomska i socijalna prava.³⁷

Prema članu II tačka 6 Ustava, obaveza primjene i poštovanja ljudskih prava i sloboda iz člana II Ustava utvrđena je za Bosnu i Hercegovinu i sve sudove, ustanove, državne organe i tijela, kojima posredno rukovode entiteti ili koja djeluju unutar entiteta; dok je prema tački 4 istoga člana uživanje prava i sloboda obezbijđeno svim licima u Bosni i Hercegovini bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi kao što su pol, rasa, boja, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno i socijalno porijeklo ili povezanost sa nacionalnom manjinom, imovina, rođenje ili neki drugi status.

Ono što je posebno zanimljivo navesti jeste činjenica da Ustav Bosne i Hercegovine, u članu II tačka 3 nabraja prava i slobode, a koja su gotovo identična pravima iz Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. Međutim, i pored te činjenice, Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda daje se posebno mjesto u Ustavu Bosne i Hercegovine. Naime, Ustav Bosne i Hercegovine, u članu II tačka 2 propisuje da se prava i slobode iz Evropske konvencije i njenih protokola direktno primjenjuju u Bosni i Hercegovini, kao i da ovi akti imaju primat nad svim

Amandman LIII, 21/1996 - Amandmani LIV-LXV, 21/2002 - Amandmani LXVI-XCII, 26/2002 - ispr., 30/2002 - ispr., 31/2002 - Amandmani XCIII-XCVIII, 69/2002 - Amandmani XCIX-CII, 31/2003 - Amandmani CIV i CV, 98/2003 - Amandmani CVI-CXII, 115/2005 - Amandman CXIV, 117/2005 - Amandmani CXV-CXXI i 48/2011 - Amandman CXXII i "Sl. glasnik BiH", br. 73/2019 - odluka US BiH); Ustav Federacije Bosne i Hercegovine, ("Sl. novine FBiH", br. 1/1994, 1/1994 - Amandman I, 13/1997 - Amandmani II-XXIV, 13/1997 - Amandmani XXV i XXVI, 16/2002 - Amandmani XXVII-LIV, 22/2002 - Amandmani LVI-LXIII, 52/2002 - Amandmani LXIV-LXXXVII, 60/2002 - ispr. Amandmana LXXXI, 18/2003 - Amandman LXXXVIII, 63/2003 - Amandmani LXXXIX-XCIV, 9/2004 - Amandmani XCV-CII, 20/2004 - Amandmani CIII i CIV, 33/2004 - Amandman CV, 71/2005 - Amandmani CVI-CVIII, 72/2005 - Amandman CVI i 88/2008 - Amandman CIX).

36 Statut Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, ("Sl. glasnik Brčko distrikta BiH", br. 2/2010 - prečišćen tekst).

37 Виджети: Павлович, Г., Конституционные и международно-правовые гарантии прав человека в Боснии и Герцеговине, у: Трезубов, Е.С., (отв.ред.), Правовое образование гражданское общество справедливое государство, Кемерово, Кемеровский государственный университет-Юридический факультет, 2012, стр. 184–192.

drugim zakonima. Zbog toga se, s razlogom, postavlja pitanje odnosa Ustava Bosne i Hercegovine i Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda.

S obzirom na to da Ustav Bosne i Hercegovine nije nikada zvanično objavljen na jezicima njegovih konstitutivnih naroda jedina relevantna verzija jesta ona izvorna napisana na engleskom jeziku. Tako, u tekstu Ustava na engleskom jeziku u članu II tački 2 navedeno je: "The rights and freedoms set forth in the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and its Protocols shall apply directly in Bosnia and Herzegovina. These shall have priority over all other law". Prevođenjem na jezike konstitutivnih naroda i tumačenjem ovog stava moglo bi se zaključiti da se pojma „over all other law“ tumači tako da se Evropska konvencija u pravnom poretku Bosne i Hercegovine nalazi iznad pravnog porekla Bosne i Hercegovine, a time i Ustava Bosne i Hercegovine. Kao potvrda ovakvog stava može se navesti i formulacija člana III, tačka 3 stav b, Ustava Bosne i Hercegovine, u kojem je navedeno: "The general principles of international law shall be an integral part of the law of Bosnia and Herzegovina and the Entities, što se prevodi kao: opšti principi međunarodnog prava predstavljaju integralni dio pravnog porekla Bosne i Hercegovine i entiteta. Ovdje se, dakle, riječ law prevodi kao pravni poredak, a radi se o sličnom kontekstu kao što je to u članu II tački 2 Ustava Bosne i Hercegovine. Takođe, u članu I tački 2 Ustava Bosne i Hercegovine se navodi: *Bosnia and Herzegovina shall be a democratic state, which shall operate under the rule of law and with free and democratic elections, gdje pojma rule of law sasvim izvjesno označava dobro poznati pojma vladavine prava, koji se često potpuno pogrešno prevodi i kao vladavina zakona, što je suštinski mnogo bliže shvatanjima "kontinentalno-germanskog" poimanja prava, što bi bilo prihvatljivo da Ustav Bosne i Hercegovine ne predstavlja tipični izdanak anglo-američkog pristupa izradi opštih akata.³⁸*

Prema tome, kada je riječ o obavezi poštivanja ljudskih prava, kako je to utvrđeno u članu II tačka 2 Ustava Bosne i Hercegovine, u odnosu na položaj Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda u ustavnopravnom poretku Bosne i Hercegovine, može se zaključiti da ovakva formulacija Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda svrstava u osnovni stub ustavnog porekla u Bosni i Hercegovini.³⁹ Time je Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda možda čak data i veća pravna snaga od samog Ustava Bosne i Hercegovine.

Argument za ovakav stav predstavlja odredba člana X Ustava Bosne i Hercegovine koji utvrđuje postupak amandmanske

izmjene Ustava Bosne i Hercegovine, gdje se u njegovoj tački 2 utvrđuje da se nijednim amandmanom na Ustav Bosne i Hercegovine ne može eliminisati niti umanjiti bilo koje od prava i sloboda iz člana II Ustava Bosne i Hercegovine, niti izmijeniti ova odredba. Time je član II Ustava Bosne i Hercegovine postao jedini član Ustava Bosne i Hercegovine koji se ne smije ni na koji način izmijeniti, niti se njegovom izmjenom mogu redukovati ljudska prava koja on štiti.

Treba istaći da se, u pogledu formulacije o direktnoj primjenjivosti Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda u Bosni i Hercegovini radi o odredbi koja dopušta neposrednu primjenu prava, sadržanih u njoj, od strane sudova u Bosni i Hercegovini, i to bez donošenja naknadnih akata za njihovu provedbu. Istovremeno, suština pojma direktne primjenjivosti jeste da se zabrani državnim organima da na bilo koji način sprečavaju primjenu tih prava.⁴⁰

38 Živanović, M. (ur.), Ljudska prava u Bosni i Hercegovini 2008, Centar za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2009, str. 31–32.

39 Pavlović, G., Grbić-Pavlović, N., Ustavne i međunarodnopravne garancije ljudskih prava u Bosni i Hercegovini kao osnov prevazilaženja nezaposlenosti, u: Kovačević, B., Vejnović, D. (ur.), Nezaposlenost..., Zbornik radova, Klub intelektualaca 123, Evropski defendologija centar, Banja Luka, 2011, str. 246.

40 Živanović, M. (ur.), Ljudska prava u Bosni i Hercegovini 2008, op.cit., str. 33.

4

PRAVNI OKVIRI ZA ODSTUPANJE OD LJUDSKIH PRAVA U BOSNI I HERCEGOVINI

Ustav Bosne i Hercegovine ne sadrži odredbe o mogućnosti odstupanja od ljudskih prava u slučaju vanrednog stanja. Naprotiv, Ustav u pomenutom članu X propisuje da se ne mogu eliminisati niti umanjiti bilo koja od prava i sloboda propisanih u člana II Ustava. Time je lista neprikosnovenih prava čak i proširena u odnosu na prava i slobode garantovana međunarodnim ugovorima o ljudskim pravima.

Međutim, iako sam Ustav Bosne i Hercegovine ne sadrži odredbe o proglašenju vanrednog stanja, ovakve odredbe postoje u pravnom poretku na nivou Bosne i Hercegovine. Tako se Zakonom o odbrani Bosne i Hercegovine⁴¹ propisuje da je Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine nadležna da proglaši vanredno stanje na zahtjev Predsjedništva Bosne i Hercegovine kada postoji prijetnja postojanju Bosne i Hercegovine, prijetnja napada na Bosnu i Hercegovinu ili bilo koji dio Bosne i Hercegovine ili neposredna ratna opasnost. Treba istaći da ovakve odredbe Zakona o odbrani neprecizno regulišu ovo pitanje. Naime, pitanjima o vanrednom stanju daje se prvenstveno vojni karakter, a takođe, obezbjeđuje i vojni primat.

Međutim, vanredno stanje ne mora uopšte da ima vojni karakter, već može pretežno da ima civilni, kao u slučaju trenutne krize izazvane epidemijom virusa COVID19, te je stavljanje u funkciju pojedinih rodova Oružanih snaga BiH kratkoročno poželjno.⁴² U vezi sa navedenim, Semuel Hantington naglašava da vojna profesija postoji da bi služila državi. Da bi joj služila na najbolji mogući način, cijela profesija i vojna sila kojom ona upravlja mora da bude konstituisana kao efikasan instrument državne politike.⁴³

Dalje se u članu 12. Zakona o odbrani Bosne i Hercegovine navodi da Predsjedništvo Bosne i Hercegovine donosi odluke konsenzusom, te da je ono nadležno da zahtjeva proglašenje

vanrednog stanja od Parlamentarne skupštine. U poglavljiju IV ovog Zakona koje nosi naslov: Proglašenje ratnog ili vanrednog stanja (čl. 40-43) i poglavljiju V - Prirodne i druge katastrofe i nesreće (čl. 44-45) regulisano je pitanje samog zahtjeva za proglašenje ratnog stanja ili vanrednog stanja, zatim rokova za razmatranje, kao i angažovanje oružanih snaga Bosne i Hercegovine u slučaju prirodnih i drugih katastrofa i nesreća.

Prema tome na nivou zajedničkih institucija BiH zakonom je uređena materija koja, u pravilu, spada u ustavnu materiju. Istovremeno, provedenom analizom odgovarajućih odredbi ustava entiteta može se zaključiti da su odredbe o vanrednom stanju sadržane u Ustavu Republike Srpske i Ustavu Federacije Bosne i Hercegovine.

Tako, Ustav Republike Srpske, najprije u članu 68 stav 1, tačka 3 propisuje da Republika uređuje i obezbjeđuje mјere iz svoje nadležnosti za slučaj ratnog stanja i vanrednog stanja koje proglaše institucije Bosne i Hercegovine, kao i mјere za slučaj vanrednog stanja koje proglaše institucije Republike Srpske.

Nadalje, Ustav u članu 70. propisuje da Narodna skupština Republike Srpske proglašava vanredno stanje za Republiku, ili dio Republike u slučaju ugrožavanja bezbjednosti, uslijed elementarnih nepogoda (poplava, zemljotresa i požara), prirodnih katastrofa, epidemija, povreda ljudskih prava i sloboda i normalnog funkcionisanja ustavnih organa Republike Srpske. Istovremeno, istim članom propisano je da se aktima Narodne skupštine, odnosno aktima predsjednika Republike, ako Narodna skupština ne može da se sastane, za vrijeme ratnog stanja i neposredne ratne opasnosti mogu, izuzetno, dok to stanje traje, obustaviti pojedine odredbe Ustava koje se odnose na donošene zakona, drugih propisa i opštih akata i preduzimanje mјera republičkih organa i na pojedine ljudske slobode i prava, osim sloboda i prava iz čl. 10, 11, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 24. i 25. Ustava, mijenjati organizacija i ovlašćenja izvršnih, upravnih i pravosudnih organa i njihov personalni sastav, kao i teritorijalna organizacija u Republici. Prema tome, Ustav je omogućio obustavljanje pojedinih prava i sloboda u doba ratnog stanja i neposredne ratne opasnosti, ali je pri tome lista neprikosnovenih prava i sloboda koja se ne mogu obustaviti izuzetno značajna.

⁴¹ Zakon o odbrani Bosne i Hercegovine, („Sl. glasnik Bosne i Hercegovine“, broj 88/2005).

⁴² E. Hejvud posebno razmatra sljedeće uloge vojske: kao sredstva za vođenje rata; kao garanta političkog poretku i stabilnosti; kao interesne grupe i kao alternative civilnoj vladavini. Vidjeti: Hejvud, E., Politika, Beograd, Clio, 2004.

⁴³ Hantington, S., Vojnik i država: teorija i politika civilno-vojnih odnosa, Beograd, Centar za studije Jugoistočne Evrope, Fakultet političkih nauka, Diplomska akademija, 2004, str. 3.

S tim u vezi, treba istaći da je Narodna skupština Republike Srpske na Dvanaestoj posebnoj sjednici, održanoj 28.03.2020. godine u Banjaluci, na prijedlog Vlade Republike Srpske, usvojila Odluku o proglašenju vanrednog stanja za teritoriju Republike Srpske zbog epidemiološke situacije u Republici Srpskoj uslijed korona virusa 2019-nCoV. Odluka je objavljena u Službenom glasniku Republike Srpske broj 31 od 02.04.2020. godine, a stupila je na snagu narednog dana od dana objavljanja. Koristeći se datim ustavnim ovlašćenjima Predsjednik Republike je do sada donio dvije uredbe, i to: Uredbu sa zakonskom snagom o zabrani izazivanja panike i nereda za vrijeme vanrednog stanja i Uredbu sa zakonskom snagom o rokovima i postupanju u sudskim postupcima za vrijeme vanrednog stanja za teritoriju Republike Srpske.⁴⁴

Istovremeno se u članu 81. Ustava propisuje da Predsjednik Republike za vrijeme ratnog stanja i vanrednog stanja, kojeg proglaše institucije Bosne i Hercegovine, ako Narodna skupština ne može da se sastane, na prijedlog Vlade ili po sopstvenoj inicijativi i nakon što sasluša mišljenje predsjednika Narodne skupštine, donosi uredbe sa zakonskom snagom i o pitanjima iz nadležnosti Narodne skupštine i imenuje i razrješava funkcionere, koje bira, odnosno imenuje i razrješava Narodna skupština. Prema odredbama Ustava, predsednik Republike ima obavezu da podnese na potvrdu Narodnoj skupštini ove uredbe i odluke čim ona bude u mogućnosti da se sastane.

U istom članu je nadalje propisano da se aktima Narodne skupštine, odnosno aktima predsjednika Republike ako Narodna skupština ne može da se sastane, za vrijeme ratnog stanja koje proglaše institucije Bosne i Hercegovine i vanrednog stanja mogu se, izuzetno, dok to stanje traje, obustaviti pojedine odredbe Ustava koje se odnose na donošene zakona, drugih propisa i opštih akata i preduzimanje mera republičkih organa i na pojedine ljudske slobode i prava, osim sloboda i prava iz čl. 10, 11, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 24. i 25. Ustava, menjati organizacija i ovlašćenja izvršnih, upravnih i pravosudnih organa i njihov personalni sastav, kao i teritorijalna organizacija u Republici. Prema tome, Ustav daje mogućnost da se pojedine odredbe ustava koje se odnose na ljudska prava i slobode mogu obustaviti, ali pri tome takšativno navodi neprikosnovena prava i slobode koja su apsolutno zaštićena.

U drugom entitetu Vlada Federacija Bosne i Hercegovine, prema članu 9 Ustava Federacije, ima pravo da donosi uredbe sa zakonskom snagom u slučaju opasnosti po zemlju kada Parlament Federacije nije u mogućnosti to učiniti. Svaka takva uredba ima snagu zakona, ali se njome ne mogu derrogirati prava i slobode utvrđene Ustavom. S tim u vezi treba primjetiti da je lista utvrđenih prava i sloboda zaista impozanta, te se pored apsolutnih prava navedenih u Evropskoj konvenciji, od kojih ne postoji mogućnost odstupanja, zabrana derogriranja proširuje i na sva druga prava garantovana Ustavom. Ovakva odredba Ustava svakako će predstavljati izazov za funkcionisanje organa

vlasti u slučaju da se javi potreba za donošenjem ovakvih uredbi.

5

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Suština stvari kod ljudskih prava nije u njihovom propisivanju ustavnim i međunarodnim dokumentima, nego je suština u tome koliko se ljudska prava u životu ostvaruju, odnosno da li pored toga što su ljudska prava propisana, istovremeno postoje i uslovi za njihovu zaštitu i ostvarivanje.

Treba istaći da postoje dva načina dopuštenog zadiranja u ljudska prava, ali koji imaju sasvim drugačiju pravnu prirodu i posljedice po ljudska prava, a to su ograničenja i privremena odstupanja od ljudskih prava. Pri tome je ograničenje ljudskih prava blaži oblik miješanja u ljudskih prava u odnosu na odstupanje od ljudskih prava.

Osnovna razlika između ova dva načina je u tome što se mogućnost privremenog odstupanja propisuje najčešće Ustavom, obično u posebnim odredbama, a ne kod pojedinih prava, kako je to slučaj sa ograničenjima. Zatim, mjere kojima se privremeno odstupa od ljudskih prava imaju drugačiji karakter i mogu se uvesti i primjenjivati jedino u najtežim okolnostima. Nadalje, takve mjere traju kraće vrijeme, odnosno samo dok se te situacije ne otklone. S tim u vezi, treba naglasiti da neprecizno regulisanje ove materije ostavlja mogućnost da proglašenjem vanrednog stanja dođe do porasta diskrecionih ovlašćenja državnih organa, a što kao posljedicu može imati ugrožavanja prava i sloboda građana.

Zbog toga je neophodno u procesima, eventualnih, ustavnih promjena, na onim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini koje to već nisu uradile na adekvatan i precizan način regulisati pitanje funkcionalisanja u uslovima vanrednog stanja, a s obzirom na to da su sve evropske države ustavno jasno odredile koji je to organ države koji može proglašiti vanredno stanje i pod kojim uslovima to može učiniti. Takođe, potrebno je regulisati i pitanje derogacije pojedinih prava i sloboda za slučaj postojanja vanrednog stanja. Pri tome svakako treba imati u vidu ustavnu odredbu da se niti jednim amandmanom na Ustav Bosne i Hercegovine ne može eliminisati, niti umanjiti bilo koje od prava i sloboda predviđenih članom II Ustava Bosne i Hercegovine.

Do tada treba imati na umu da je unošenjem u Ustav Bosne i Hercegovine odredbe o direktnoj primjeni Evropske konvencije, te njenom prioritetu nad svakim drugim pravnim aktima, u pravnom poretku BiH, uvedeno i pravo na derogaciju određenog broja ljudskih prava. Prema tome, sve

odredbe iz člana 15 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda odnose se, zapravo, i na Bosnu i Hercegovinu. U tom smislu, preuzete su i obaveze, te ukoliko Bosna i Hercegovina želi suspendovati određena ljudska prava prema ovlaštenjima iz odredbe člana 15 Evropske konvencije, onda ona mora ispoštovati sljedeće uslove:

- mora biti proglašen rat ili druga ozbiljna opasnost koja ugrožava opstanak nacije;
- srazmernost preduzetih mjera mora biti u skladu sa ozbiljnošću situacije;
- mora postojati saglasnost sa drugim obavezama međunarodnog javnog prava;
- postoji zabrana derrogiranja osnovnih ljudskih prava;
- postoji obaveza informisanja Generalnog sekretara Savjeta Evrope o preduzetim mjerama, kao i informisanje Generalnog sekretara Savjeta Evrope o prestanku preduzetih mjera.

LITERATURA

Agamben, G., State of Exception, Chicago-London, University of Chicago Press, 2005.

Bobio, N., Liberalizam i demokratija, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1995.

Dijk van P., Hoof van G.J.H., Teorija i praksa Evropske konvencije o ljudskim pravima, Treće izdanje, Muller, Fond otvoreno društvo BiH, Sarajevo, 2001.

Dimitrijević, V., Paunović, M., Deric, V., Ljudska prava, Beograd, Beogradski centar za ljudska prava, 1997.

Dimitrijević, V., Popović, D., Papić, T., Petrović, V., Međunarodno pravo ljudskih prava, Drugo izdanje, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 2007.

Finis, Dž., Prirodno pravo, CID, Podgorica, 2005.

Fridrih, K., Konstitucionalna demokratija, CID, Podgorica, 2005.

Gajin, S., Ljudska prava, Pravno-sistemski okvir, Beograd, Pravni fakultet Univerziteta Union, Centar za unapređivanje pravnih studija, Institut za uporedno pravo, 2011.

Gomien, D., Kratak vodič kroz Evropsku konvenciju o ljudskim pravima, 3. izdanje, Savjet Europe, Sarajevo, 2005.

Gross, O., Aoláin, F., Law in Times of Crisis: Emergency Powers in Theory and Practice, Cambridge, Cambridge University Press, 2006.

Hantington, S., Vojnik i država: teorija i politika civilno-vojnih odnosa, Beograd, Centar za studije Jugoistočne Evrope, Fakultet političkih nauka, Diplomska akademija, 2004.

Hejvud, E., Politika, Beograd, Clio, 2004.

J. Hasanbegović, Kultura i/ili ideologija ljudskih prava – retorika i realnost, Analji Pravnog fakulteta u Beogradu, godina LVII, 4/2009.

Milosavljević, B., Popović, D., Ustavno pravo, Treće izmenjeno i dopunjeno izdanje, Pravni fakultet Univerziteta Union i Javno preduzeće Službeni glasnik, Beograd, 2009.

Milosavljević, B., Uvod u teoriju ustavnog prava, Pravni fakultet Univerziteta Union i Javno preduzeće Službeni glasnik, Beograd, 2011.

Mitrović, LJ., Grbić Pavlović, N., Pavlović, G., Derogiranje ljudskih prava u vanrednom stanju – slučaj Bosne i Hercegovine, PRAVNI VJESNIK, god. 32 br. 3-4, 2016.

Mitrović, Lj., Uloga ustavnog suda u zaštiti i kontroli ustavnosti, Pravni fakultet Univerziteta Union, Beograd, 2005.

N. Vučinić, Osnovi ljudskih prava i sloboda, Podgorica, 2001.

Pavlović, G., Bezbjednosna funkcija države i zaštita ljudskih prava, Doktorska disertacija, Pravni fakultet Univerziteta Union, Beograd, 2015.

Pavlović, G., Grbić-Pavlović, N., Ustavne i međunarodnopravne garancije ljudskih prava u Bosni i Hercegovini kao osnov prevazilaženja nezaposlenosti, u: Kovačević, B., Vejnović, D. (ur.), Nezaposlenost..., Zbornik radova, Klub intelektualaca 123, Evropski defendologija centar, Banja Luka, 2011.

Popović, D., Evropsko pravo ljudskih prava, Beograd, JP Službeni glasnik, 2012.

Radonjić, R., Demokratija, Podgorica, Centar za građansko obrazovanje, 2004.

Weston, B., Human rights, Human Rights Quarterly, Vol. 6, No. 3, 1984.

Živanović, M. (ur.), Ljudska prava u Bosni i Hercegovini 2008, Centar za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2009..

Павлович, Г., Конституционные и международно-правовые гарантии прав человека в Боснии и Герцеговине, у: Трезубов, Е.С., (отв.ред.), Правовое образование гражданское общество справедливое государство, Кемерово, Кемеровский государственный университет-Юридический факультет, 2012.

Evropska konvencija o ljudskim pravima (The European Convention on Human Rights-formally the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms), usvojena od strane Savjeta Europe u Rimu 4. novembra 1950. godine, a stupila je na snagu 3. septembra 1953. godine.

Statut Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, („Sl. glasnik Brčko distrikta BiH”, br. 2/2010 - precišćen tekst).

The President of Romania, Decree On the establishment of the state of emergency in the territory of Romania, Official Gazette of Romania, Part I, No. 212/16.03.2020.

Ustav Bosne i Hercegovine (Aneks IV Opštег okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i "Sl. glasnik BiH", br. 25/2009 - Amandman I).

Ustav Federacije Bosne i Hercegovine, („Sl. novine FBiH“, br. 1/1994, 1/1994 - Amandman I, 13/1997 - Amandmani II-XXIV, 13/1997 - Amandmani XXV i XXVI, 16/2002 - Amandmani XXVII-LIV, 22/2002 - Amandmani LVI-LXIII, 52/2002 - Amandmani LXIV-LXXXVII, 60/2002 - ispr. Amandmana LXXXI, 18/2003 - Amandman LXXXVIII, 63/2003 - Amandmani LXXXIX-XCIV, 9/2004 - Amandmani XCV-CII, 20/2004 - Amandmani CIII i CIV, 33/2004 - Amandman CV, 71/2005 - Amandmani CVI-CVIII, 72/2005 - Amandman CVI i 88/2008 - Amandman CIX).

Ustav Republike Srpske, („Sl. glasnik RS“, br. 21/1992 - prečišćen tekst, 28/1994 - Amandmani XXVI-XLIII, 8/1996 - Amandmani XLIV-LI, 13/1996 - Amandman LII, 15/1996 - ispr., 16/1996 - Amandman LIII, 21/1996 - Amandmani LIV-LXV, 21/2002 - Amandmani LXVI-XCII, 26/2002 - ispr., 30/2002 - ispr., 31/2002 - Amandmani XCIII-XCVIII, 69/2002 - Amandmani XCIX-CIII, 31/2003 - Amandmani CIV i CV, 98/2003 - Amandmani CVI-CXII, 115/2005 - Amandman CXIV, 117/2005 - Amandmani CXV-CXXI i 48/2011 - Amandman CXXII i „Sl. glasnik BiH“, br. 73/2019 - odluka US BiH).

Zakon o odbrani Bosne i Hercegovine, („Sl. glasnik Bosne i Hercegovine“, broj 88/2005).

<http://www.parlament.ba>

<https://rm.coe.int>

O AUTORU

Gojko Pavlović rođen je 20. marta 1983. godine u Travniku.

Doktorske akademske studije prava završio je 2015. godine na Pravnom fakultetu Univerziteta Union u Beogradu, odbranom doktorske disertacije na temi „Bezbjednosna funkcija države i zaštita ljudskih prava“.

U dosadašnjoj akademskoj karijeri objavio je sedam naučnih knjiga i monografija, od kojih se pojedine koriste kao udžbenička literatura na osnovnim i specijalističkim studijama na Fakultetu za bezbjednost u Skoplju, Kriminalističko-poličkom Univerzitetu u Beogradu i Fakultetu bezbjednosnih nauka u Banjaluci.

Takođe, objavio je više od 60 stručnih i naučnih radova u Rusiji, Slovačkoj, Hrvatskoj, Rumuniji, Srbiji, Sjevernoj Makedoniji, Turskoj i Bosni i Hercegovini, te je učestvovao u realizaciji devet naučno-istraživačkih projekata i na više od 50 naučnih i stručnih konferencija u inostranstvu i u zemlji.

Sertifikovani je nacionalni trener u oblasti „Prevencije korupcije“ od strane Kancelarije za reformu javne uprave BiH i Agencije za državnu upravu Republike Srpske; posjeduje sertifikat o završenom Programu o „Sprečavanju transnacionalnog organizovanog kriminala“, izdat od strane Evropskog centra za bezbjednosne studije - „George C. Marshall“; na listi je edukatora Centra za edukaciju sudija i tužilaca Federacije BiH.

IMPRESUM

Friedrich-Ebert-Stiftung - Kancelarija Sarajevo
Kupreška 20, 71 000 Sarajevo

Za izdavača: Dr. Peter Hurrelbrink - Direktor, FES BiH

Tel.: +387 33 720 010

www.fes.ba

DTP: Aleksandar Anićić

Štampa: Amos Graf Sarajevo

Tiraž: 100 primjeraka

Sva prava pridržana od strane Friedrich-Ebert-Stiftung BiH.

Stavovi i mišljenja izneseni u ovoj publikaciji su autorski i ne predstavljaju izričite stavove i mišljenja izdavača. Friedrich-Ebert-Stiftung ne garantuje za tačnost podataka koji su izneseni u ovoj publikaciji. Komercijalna upotreba izdanja nije dozvoljena bez pismene saglasnosti Fondacije.

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

341.231.14:342.4(497.6)

PAVLOVIĆ, Gojko

Vanredno stanje i pandemija : analiza ustavnog okvira /
Gjoko Pavlović. - Sarajevo : Friedrich-Ebert-Stiftung, 2020. - 16
str. ; 30 cm. - (Demokratija i ljudska prava)

O autoru: str. 16. - Bibliografija: str. 13-14 ; bibliografske i
druge bilješke uz tekst.

ISBN 978-9958-884-90-0

COBISS.BH-ID 29110278
